

Megbízó:**MNB-Ingatlan Korlátolt Felelősségű Társaság****Székhely:****1054 Budapest, Szabadság tér 9.****Adószám:****25569751-2-41****Szakértői ügyszám:****TP-K-0205/2020.**

IGAZSÁGÜGYI SZAKÉRTŐI VÉLEMÉNY

A szakvélemény 12 számozott oldalból áll.

Készült:**3 példányban****Kapják:****2 példány a megbízó részére****1 példány a szakértői irattár részére****Készítette:**

TÜZKŐ PÉTER
igazságügyi szakértő
kulturális javak piaci ár- és értékbecslése
/010606/

I. MEGBÍZÓ

MNB-Ingatlan Korlátolt Felelősségű Társaság

Székhely: 1054 Budapest, Szabadság tér 9.

Adószám: 25569751-2-41

Kapcsolattartó:

II. FELADAT

A szakértő az előzetes ismeretanyag – elektronikus formában részére megküldött fényképek alapján – nyilatkozzon, hogy a szakvélemény készítésének időpontjában a kulturális javak körébe sorolható képzőművészeti alkotás (Bortnyik Sándor: Mértani formák térben című alkotás) becsült forgalmi értéke mekkora.

III. A SZAKÉRTŐI VIZSGÁLAT MÓDSZEREI, ÁLTALÁNOS MEGÁLLAPÍTÁSOK

A feladatban meghatározott mű értékvizsgálatához köthető becsült forgalmi értékeket a nemzetközi és hazai szakértői gyakorlatnak megfelelő alsó és felső becserék meghatározásával adom meg. A szakértői vélemény elkészítéséhez felhasználtam az elektronikus és nyomtatott formában elérhető releváns művészeti adatbázisokat, a művészre és a konkrét műalkotásokra vonatkozó szakirodalmat. A szakértői véleményem kialakításakor az alkotás hazai és nemzetközi szakértői gyakorlatban elfogadott legfontosabb értékmeghatározási szempontjait vizsgálom:

- a mű leírása, fotók alapján készített rövid állapotismertetése (az azonosításra alkalmas műtárgylista a leírás tartalmazza a mű állapotát, abban az esetben, ha a mű restaurálásra szorul vagy bármilyen értékcsökkentő sérülés látható rajta azt külön rögzíti a tárgy-leírás)
- az alkotó ismertsége, elismertsége, művészettörténeti besorolása: az alkotó rövid életrajzának/pályájának ismertetése
- a műalkotás provenienciája – az alkotásokra vonatkoztatható korábbi gyűjteményi, kiállítási, tulajdonlási és értékesítési adatok közlése
- Bortnyik Sándor alkotásának jelenlegi és várható értéke a hazai és nemzetközi műtárgypiacon értékesítési referenciaszámmal közlése
- egyéb szakértői szempontok, megjegyzések (érték csökkentő és érték növelő tényezőkről).

A festményhez rendelt becsült forgalmi értékeket elsősorban személyes műkereskedelmi szakértői tapasztalatom, a rendelkezésemre bocsájtott dokumentumok, az alkotóra és a konkrét műre vonatkozó tanulmányok és szakirodalom felhasználásával, az aktuális honi és nemzetközi műtárgypiaci trendek és a fent leírt vizsgálati szempontok alapján alakítom ki. A szakértői vélemény elkészítéséhez felhasználtam az elektronikusan elérhető releváns adatbázisokat, Bortnyik Sándorra és a konkrét műalkotásra vonatkozó információkat. A szakvélemény nem minden esetben rögzíti a mű monográfiákban vagy más szakirodalomban és kiállításokon történő reprodukálását, hivatkozásokat. A művekre adott becsült forgalmi érték nem azonos a művek eladási és vételárával.

Megbízó részéről felmerült, hogy az alkotás természettudományos módszerekkel is vizsgálja birtokbavétel előtt. Ennek lehetőségét nem lehet véglegesen kizárni, hiszen jelen szakvélemény az alkotásról készült reprodukciók alapján készül.

Az alkotás a szakvélemény írásának pillanatában külföldi gyűjteményben található. (Igazságügyi szakértői eljárásokban gyakori, hogy az értékelte műalkotások értékmeghatározása fotó alapján, vagy tulajdonosi tárgyleírás alapján készül.) Véleményem szerint a mű értékmeghatározásához a szakvélemény készítésének időpontjában szakmailag nem indokolt a vizsgálat elvégzése. Az alkotás fizikai szemléltetések, a műtárgy szemléltetések, amennyiben a körmeghatározás szükséges, jelzem azt Megbízónak.

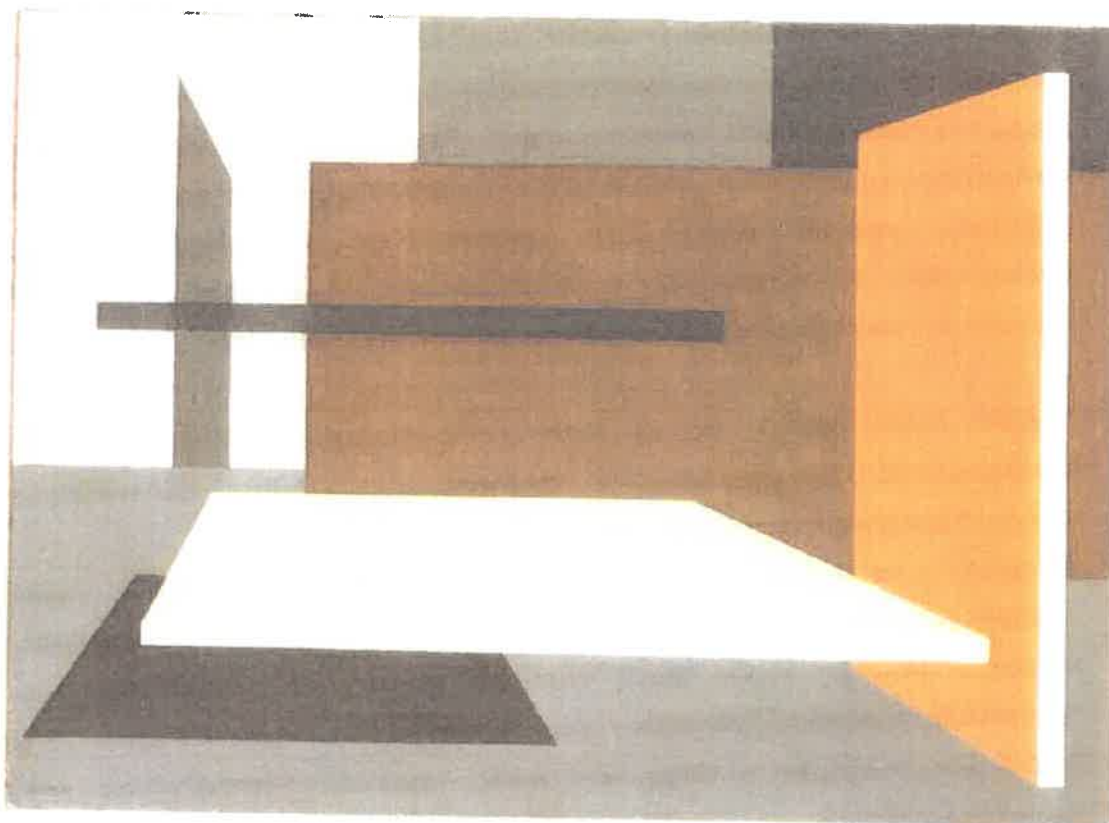
A mű provenienciája és nemzetközi műkereskedelmi vásárok és galériák kínálata alapján az alkotás a műkereskedelmi szereplők előtt hosszú évek óta ismert. A festményen látható korábbi kiállítási etikettek és raglapok igazolják a mű származását eredetiségét.

IV. ELŐZMÉNY, DOKUMENTUMOK

Megbízó részemre elektronikus formában megküldte a mű fotóját és a nyilvántartásában szereplő tárgyleírásokat. Szakvéleményem tárgyleírásában ezeket a dokumentumokat felhasználtam. Az alkotás fizikai vizsgálatára a szakvélemény készítésének időpontjában nem volt lehetőség – a mű jelenleg külföldön lehet fel –, így az értékelést kizárólag Megbízó által részemre átadott, az adott műtárgyra vonatkozó fotók és információk alapján végeztem.

V. MŰTÁRGYLISTA

A szakvélemény készítésének időpontjában rendelkezésre álló adatok és a műtárgy azonosítását segítő fotó közzélése. Az alkotás mindkét oldalán látható kompozíció. Az alkotás feszítőkeret szerinti előlapon egy képarcitektúra-kompozíció, míg hátoldalon figurális kompozíció.

Bortnyik Sándor (1893. július 3. Marosvásárhely – 1976. december 31. Budapest)

Mértani formák a térben, 1924

Olaj, vászon

54 x 74 cm

Jelezve balra lent: Bortnyik 1924

Hátoldalán: Álló formátumú befejezetlen figurális kompozíció, valamint több kiállítási etikett:

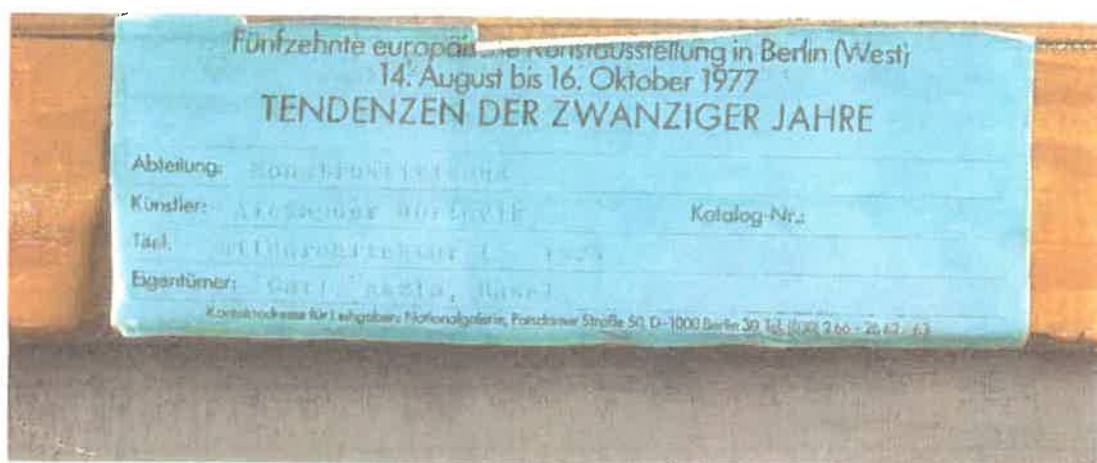
Proveniencia: Vásárlás 1971-ben Forbát Alfrédttől. Jelenleg svájci magángyűjteményben.

Utolsó ismert kiállítás: ARTBASEL 2019. Bartha:

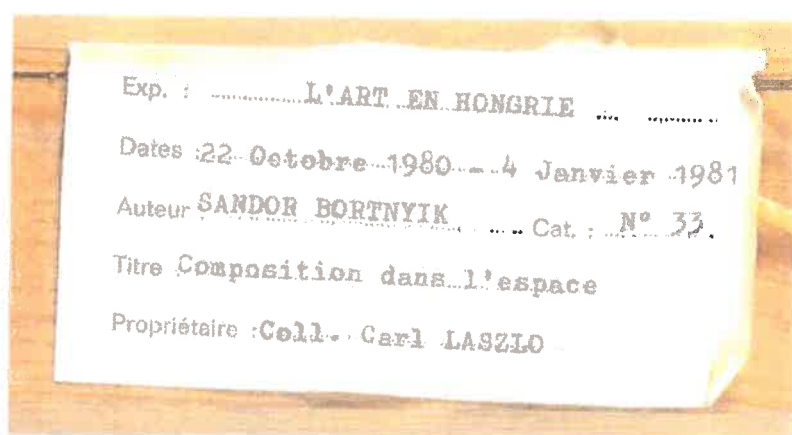
<https://www.artbasel.com/catalog/artwork/82999/S%C3%A1ndor-Bortnyik-Geometric-forms-in-space>

Osteuropäischer Konstruktivismus, Moderne Galerie, Bottrop, NSZK, 1976 – nem lelhető fel katalógus

Tendenzen der Zwanziger Jahre. 15. Europäische Kunstausstellung. Berlin, (három helyszínen) Neue Nationalgalerie, Akademie der Künste, Grossen Orangerie des Schlosses Charlottenburg zu Berlin, 1977. kat.sz.: 1/446 Carl László gyűjteményéből, Bildarchitektur I. címen (nem reprodukált)

L'art en Hongrie 1905-1930. Art et Revolution, Paris, Musée d'art et industrie, Saint-Étienne, 1981. jan. 4 – febr 4. és Paris, Musée d'art moderne de la Ville, Paris, 1980. október 20 – 1981. jan. 4. Kat.sz. CL. 33 [Carl László gyűjteményéből, Térkompozíció (*Composition dans l'espace*) címen kiállítva, reprodukálva: csak az előoldala, fekete fehéren a katalógus 91. oldalán.

AZ ALKOTÓ ISMERTSÉGE, ELISMERTSÉGE, MŰVÉSZETTÖRTÉNETI BESOROLÁSA: AZ ALKOTÓ RÖVID ÉLETRAJZÁNAK/PÁLYÁJÁNAK ISMERTETÉSÉBEN

Bortnyik Sándor (Marosvásárhely, 1893. július 3. – Budapest, 1976. december 31.) magyar festő, grafikus.

„A marosvásárhelyi református kollégium tanulója volt. Reklámgrafikával kezdett foglalkozni. 1910-ben készítette első plakátját a Reményi-bazárnak, plakáttervének a sikere tette lehetővé, hogy Budapestre költözzön, a Savoly illatszergyártó cég meghívására, ahol házi grafikusként dolgozott. 1913-ban beiratkozott a Rippl-Rónai-Kernstok-Vaszary által vezetett szabadiskolába. A szabadiskolában megismerkedett Mattis Teutsch Jánossal, aki 1916-ban bemutatta Kassák Lajosnak, és itt találkozott 1918-ban Derkovits Gyulával, akiknek munkássága nagy hatással volt rá. 1918-tól a Kassák-kör tagja lett, részt vett a Ma kollektív kiállításán. Később a folyóirat rendszeresen közölte grafikáit, és még 1920 után is a Ma munkatársa maradt, amikor Bécsbe emigrált. Bécsben könyvcímlapokat tervezett. 1921-ben megjelentette első Albumát absztrakt sablonnyomatokkal. 1922-ben Weimarba költözött, majd 1925-ben visszatért Budapestre. Hazatérte után 1925-1926-ban alapító tagja lett a Zöld Szamár abszurd színháznak. 1927-ben az Új Föld című folyóirat szerkesztője és grafikai tervezője. 1930-ban a Magyar Könyv- és Reklámművészek Társasága alapító tagja volt. 1932-ben a Magyar Műhely Szövetség választmányi tagja lett. 1928–1938-ban Műhely néven grafikai magániskolát nyitott, ahol a Bauhaus elvei szerint tanított. A Rekláméletben és a Magyar Grafikában írásban népszerűsítette tervezői elveit. 1933-ban saját folyóiratot adott ki Plakát címmel. A Dante könyvkiadónak számos címlapot készített. 1946-ban a Művészeti Tanács tagja volt. 1947-1949 között a Szabad Művészet főszerkesztője. 1948-1949 közt a Magyar Iparművészeti Főiskola tanára. 1949-1956-ig, a Magyar Képzőművészeti Egyetem/Főiskola igazgatója volt. „¹

Bortnyik Sándor festőművész életpályájának sok tekintetben a magyar modern festészettörténet, művészettörténet szempontjából vizsgálva rendkívül jelentőséggel bíró, nemzetközi kitekintésben is értékes életmű. Bortnyik Sándor az egyik legjelentősebb képviselője volt a magyar festészettörténet egyetlen olyan modern festészeti irányzatának, a konstruktivizmusnak, amely a nemzetközi művészeti életben saját programmal, egyedi karakterrel szuverén irányzattá fejlődött. Avantgárd irányzat, amely Oroszországban született, a '10-es években magyar közreműködéssel és aktív szerepvállalással Németországban bontakozik ki, és válik a XX. század meghatározó festészeti irányzatává. Az 1920 és

¹ https://hu.wikipedia.org/wiki/Bortnyik_S%C3%A1ndor

1925 közötti években a magyar konstruktivizmus művészetelméleti és képzőművészeti aktivitása formáló erővel hatott a nemzetközi művészvilágra, az európai festészettörténetben a magyar konstruktivizmus a mai napig ismert és elismert fejezet. Az ebben az időszakban készült magyar képzőművészeti alkotások olyan nemzetközi műtárgyaknak számítanak, amelyek átlépve az országhatárt nagy érdeklődésre számíthatnak az európai köz- és magángyűjtemények számára is. Eladható és keresett alkotások, amelyeknek értéke csak a nemzetközi műtárgypiac szereplőinek figyelembevételével mérhető, becsülhető meg.

A magyarországi konstruktivista mozgalom a tanácsköztársaság bukása utáni emigrációban bontakozik ki Kassák Lajos „Ma” című újsága köré szerveződő alkotók körében. Ebben az időszakban Kassák hatására, és a Bécsben megismert orosz avantgárd művészek munkáinak hatására Bortnyik kísérletezik, és geometriai formákból álló nonfiguratív képeket készít, ma ezeket az alkotásokat tekinthetjük a magyar konstruktivizmus (képarchitektúra) születését jelentő műveknek. A most megvételre felkínált alkotást is ebbe a rendkívül értékes festői programba sorolhatjuk. Az alkotás az egyik legfontosabb avantgárd alkotás. A magyar konstruktivizmus megszületése egybeesik Bortnyik Sándor legmagasabbra értékelt életművének szakaszával. Az ebben az időszakban (1921-től az 1925-ös hazatéréséig) született alkotásai egyenrangú művek az ugyanebben a korszakban Bécsben, majd Berlinben dolgozó avantgárd művészek műveivel. Bortnyik 1922 végén Moholy-Nagy László és Kállai Ernő elméleti és gyakorlati eredményeinek hatására Weimarba költözik. Bortnyik művészetének elismerését jelenti a Der Sturm Galéria kiállítási meghívása. 1922-ben mutatkozik be 20 művel Berlinben a Der Sturm Galéria tárlatán. A galéria a korabeli Európa egyik legfontosabb modern művészeti központja. Életre hívója, működtetője, szervezője Herwarth Walden. Walden a Bortnyiknak rendezett kiállítás évében Kandinszkij, Kokoschka, Klee, Delaunay, Archipenko és Chagall számára is szervez kiállítást. A névsor szédületes tehetségű és a XX. század modern képzőművészetét meghatározó alkotók soraiba emeli Bortnyik Sándort. A kiállításából több alkotás a Yale University gyűjteménybe került, sok munka örökre eltűnik, a vevők köre nem ismert. A kiállítás egyik fontos darabja hosszú évtizedekig lappang, mire 2008-ban idehaza került értékesítésre. Az alkotás 2008-ban az egyik hazai árverezőház aukcióján 202 millió forint összegben cserél gazdát.

Bortnyik Weimarban töltött évei alatt a Ma köré szerveződő hazai művészek mellett szoros kapcsolatot ápol a De Stijl mozgalom több tagjával; Oud-dal, Mondrian-nal, Theo Van Doesburg-gal közeli műtermük okán jó barátságot ápol. A Szépművészeti Múzeum egyetlen Doesburg képe pont

Bortnyik Sándortól kerül a közgyűjteménybe. Doesburg 1924-ben készült 45 x 45 cm-es alkotása a Contra-Composition VII. 1,5 millió euróért kelt el egy 2017-ben rendezett nemzetközi árverésen.²

1920 után az avantgárd irányzatokat képviselő fiatal művészek köre kiszélesedik, és sokkal több alkotó kapcsolódik a friss mozgalmak valamelyikéhez. A Bauhaus megjelenésével olyan nemzetközileg is ismert és elismert mozgalom alakul ki, amely az egyetemes művészettörténet fontos fejezete, amely a modernkori ember tárgykultúráját, életét is formáló olyan érték közösséget jelent, amelyben a magyar képzőművészek iskolateremtő tevékenységük mellett az egyetemes festészettörténet meghatározó munkáival jelentkező alkotókká váltak. A nemzetközi műtárgypiacon Moholy-Nagy László alkotásai ma több millió euró összegeken cserélhetnek gazdát, ő minden idők legdrágább magyar származású alkotója.

BORTNYIK SÁNDOR ALKOTÁSÁNAK JELENLEGI ÉS VÁRHATÓ ÉRTÉKE A HAZAI ÉS NEMZETKÖZI MŰTÁRGYIACI VIZSGÁLAT ALAPJÁN

Bortnyik Sándor életművét alkotó művek piaci értékelése során azt tapasztalhatjuk, hogy a Bortnyik életmű nemzetközileg is értékes és legmagasabbra értékelt alkotói periódusa az 1920 és 1925 közötti emigrációban töltött évek. Az ezalatt az évek alatt alkotott műveire ma úgy tekint a hazai és nemzetközi műtárgypiac, mint a kelet-európai konstruktivizmus jelentős és kiemelkedő alakjának érett, egyedi hangvételű, nagy értékű műveire. Értékvizsgálat szempontjából jelentős növelő tényezőként kezeltem a becsült forgalmi érték kialakítása során, hogy olyan nemzetközi műtárgyról van szó, amely a nyugat-európai műtárgypiacon jól értékesíthető, ennek következtében az értéke igazodik a nemzetközi műtárgypiacon tapasztalható, a hazai műtárgypiacitól magasabb értékesítési sávhoz.

Az alkotás értékét növeli, hogy elkészülte óta a nemzetközi művészeti életben számos rangos kiállításon szerepelt. Legutóbb a nemzetközi műtárgyvásárok egyik rangos seregszemléjén az Art Baselen volt látható megvásárolható a mű. A Bortnyik életmű legértékesebb időszakában született művek közül több szerepel nemzetközileg is elismert köz- és magángyűjteményekben. Ezek közül talán a legismertebb a madridi Thyssen-Bornemisza Múzeum gyűjteményében található Bortnyik-alkotás. Az

² <https://www.artprice.com/artist/7852/theo-doesburg-van/painting/12771753/contracomposition-vii>

1927-ben készült XX. század című műve a gyűjtemény kiemelkedő, emblematikus darabja. A Yale University gyűjteményében őrzött Vörös mozdony című Bortnyik-művet a Der Sturm 1922-es kiállításán vásárolta az adományozó. Magyar közgyűjteményben a Magyar Nemzeti Galéria állandó kiállításán látható az 1924-ben készült Modern Ádám és Modern Éva című művei. Ezek az alkotások nem annyira konstruktivista (nem elementáris) alkotásokként értelmezhetők, sokkal inkább formákra, színekre egyszerűsített, a modernizmus jegyében idehaza is teret hódító art deco stílusjegyeit mutató főműveknek tekinthetjük őket. 2003-ban Londonban megrendezésre kerülő egyetemes art deco kiállításán Magyarországot Bortnyik Sándor egy reklámgrafikája képviselte, ezzel is elismerve az 1925 utáni időszakban már Magyarországon létrehozott reklámgrafikai iskoláját, a Műhelyt.

A hazai műtárgypiacon a közelmúltban felbukkanó Bortnyik Sándor főművek értékvizsgálata során két fontos értékesítési adattal találkozunk. Az 1922-ben Berlinben, a Der Sturm-ban megrendezett kiállításon volt utoljára látható a Lámpagyújtogató című alkotás, majd hosszú évtizedek utáni lappangást követően 2008-ban árverésen közel 200 millió forintért értékesítették újra. Véleményem szerint ennek az alkotásnak

a mai értéke a 2008-ban árverésen elért érték többszöröse is lehet. A hazai műtárgypiacon ritkán felbukkanó korai Bortnyik-alkotásokra hosszú éveket kellett várni, de idén, 2020. márciusában a budapesti rendezésű Art and Antique Művészeti Kiállítás és Vásár egyik kiállítóstandján szerepelt egy műve. Bortnyik Sándor Alakok című 1924-es alkotását 300 millió forinthez közeli áron kínálták megvételre.

VI ÁLTALÁNOS SZAKÉRTŐI MEGJEGYZÉSEK, ÖSSZEGZÉS

A hivatkozott árverési leütési galériás és művészeti vásárokon elért eladási árak sok esetben nehezen hasonlíthatók össze a másodlagos piacon elérhető árakkal, de klasszikus művek esetében mégis hasznos referenciaszámok találhatók az adott művész hasonló műveinek értékesítésére vonatkozóan. A szakvéleményben értékelt alkotás értékmeghatározásánál ezeket az adatokat figyelembe véve azt tapasztaljuk, hogy Bortnyik Sándor az emigráció éve alatt készült alkotásainak értéke még a hazai (értsd: nem nemzetközi) műtárgypiacon is a 300 millió forint körüli eladási árhoz közelítenek. A

nemzetközi műtárgypiaci ár a hazai értékek többszöröse lehet. Szakértői tapasztalatom alapján kijelenthető, hogy a festményárak a magánszemélyek közötti tranzakciók során döntően ismeretlenek, és az ott kialakított értékek eltérhetnek az aktuális piaci trendektől. A művek értékesítésének szempontjából vizsgálva az értéket azt tapasztaljuk, hogy az árverésen kívül értékesítésre kerülő, kiemelkedő jelentőségű főművek esetében – tapasztalatom alapján – a tulajdonosok az értékesítés során saját szubjektív értékítéletük alapján is eredményesen tudnak értékesíteni, így a gyakorlatban a tulajdonos bármekkora összeget kérhet a birtokában lévő, nagyjelentőségű főművekért.

A Bortnyik Sándor-alkotás értékének meghatározását illetően az alábbi szempontokat vettem alapul:

1. A most megvételre kínált alkotás készítője a magyar festészettörténet modernkori fejezetében kiemelkedő helyet foglal el. Nemzetközi kitekintésben számos kapcsolódási pontot találunk a hazai és európai festészeti tendenciákhoz. Bortnyik weimari korszakából származó alkotások a magyar avantgárd főművei, a nemzetközi műtárgypiacon is keresett alkotások. Értékét tovább növeli, hogy a magyar konstruktivista festészeti törekvéseket szinte az egyetlen olyan jelentős magyar festészeti irányzatként jelölhetjük meg, amely az egyetemes európai festészet- és művészettörténetben önálló, egyedi hangon jegyzett irányzat. Bortnyik Sándor egy-egy alkotása nyugat-európai magángyűjteményekben és közgyűjteményekben fellelhetőek.
2. Az epikus főművek értékét – véleményem szerint – nem lehet csupán a művész aukciós és műtárgypiaci szerepléseinek elért eladási árak eredményei alapján megbecsülni. Sok esetben tapasztaljuk, hogy galériás vagy magánvásárlások, esetleg állami mecénatúra alkalmával a művek vételára az aukciós piaci számok többszöröse is lehet. A fontos, kiemelkedő főművekért – véleményem szerint – bármilyen magas árat el lehet kérni a hazai és nemzetközi műtárgypiacon, és a komoly gyűjtők, befektetők a nagyjelentőségű alkotások, gyűjtemények megszerzése érdekében gyakorlatilag bármilyen magas árat képesek megadni.
3. Általánosan megállapítható, hogy a magyarországi és nemzetközi műkereskedelmi trendeknek megfelelően a kiemelkedő klasszikus főművek megvásárlásának lehetőségei egyre ritkábbak a műtárgypiacon. Ezen alkotások értékét befolyásolja a műveknek és készítőjüknek közismertsége, a művek közgyűjteményi szintű kvalitása, az értékelt művek gazdag jelentésbeli komplexitása, művészettörténeti és festészettörténeti rangjuk. Bortnyik Sándor most értékelt alkotása az alkotó legértékesebb korszakának, a weimari időszaknak az egyik fődarabja. Az alkotás különlegessége, hogy mindkét oldalára dolgozott az alkotó. Az előoldali kompozíció a még bécsi emigrációban megismert oroszországi modern festészeti konstruktivista törekvések alapján készült kassáki képarcitektúra-kompozíció. A kép kivételesen fontos jelentőségű

absztrakt alkotás a magyar festészettörténetben. Az alkotás hátoldalán látható figurális alkotás Bortnyik Sándor azon festménysorozatába illeszkedik, amelyben a mechanizált világ és társadalom, tér és ember szatirikus kapcsolatának viszonyrendszer-vizsgálatán alapul. Az ebbe a sorozatba tartozó műveit ma úgy tartjuk számon idehaza és a nemzetközi művészeti piacon, mint az art deco stílusirányzat dekoratív elemeiből épülő modern festészeti törekvések egyik egyedi, karakteres alkotásait.

4. A mű értékét növeli, megvásárlásának fontosságát aláhúzza, hogy alkotója a magyar és a nemzetközi művészeti életben is iskolateremtő hatású művészként ismert. Nemzetközi összehasonlításban az emigrációban eltöltött évek alatt készült művei miatt tekintünk ma Bortnyik Sándorra mint a magyar konstruktívizmus talán legfontosabb művészeire. Alkotásai, amelyek egyenrangú piktúrák a Der Sturm-ban 1922 körül kiállító művészek műveivel, a magyar avantgárd főművei. 1925 utáni alkotói periódusa is fontos időszak a hazai művészettörténet, képzőművészet számára. Iskolateremtő modern grafikája, művészi plakáttervei a hazai art deco stílusirányzat korjelző művei. Életművét tovább gazdagítja a magyar Bauhaus mozgalomban betöltött iparművészeti tevékenysége.

Véleményem szerint Bortnyik Sándor: Mértani formák a térben (1924) című alkotás alsó becsült forgalmi értékét 320 millió Forintban, míg felső becsértékét 350 millió Forintban lehet megjelölni a szakvélemény készítésének időpontjában.

Budapest, 2020. július 26.

igazságügyi szakértő
kulturális javak piaci ár- és
értékelése
/010606/